

نظریه پردازی برای

جامعه‌شناسی

محمد جواد زاهدی

دبیر علمی همایش

جامعه‌شناسی‌های ملی در همه جای جهان با مفاهیم و نظریه‌های برآمده از محیط‌های اجتماعی شناخته می‌شوند. هستی اجتماعی در این محیط‌ها، ضمن دارا بودن برخی ویژگی‌های مشترک عام، از طریق ویژگی‌های اختصاصی دیگری نظیر خصوصیت‌های فرهنگی، بوم‌شناختی، تاریخی، سیاسی، اقتصادی و جغرافیایی بازشناخته و از یکدیگر متمایز می‌شوند. این تمایز جوامع از منظر درک جامعه‌شناسانه بیش از هر چیز با تعریف مفاهیم، به نحوی که بتوانند هم

همایش کنکاش‌های مفهومی و نظری دربارهٔ جامعهٔ ایران همایشی است که به‌صورت دوره‌ای و هم‌زمان با انتخابات هیئت مدیرهٔ «انجمن جامعه‌شناسی ایران» برگزار می‌شود. این همایش، فرصت مناسب و ارزشمندی برای معرفی و نقد فعالیت‌های مرتبط با نظریه‌سازی جامعه‌شناختی در ایران است. در این همایش علاوه بر هدف‌های تصریح شده در اساسنامهٔ انجمن جامعه‌شناسی، سه هدف ویژه نیز مورد نظر است که از این قرارند:

۱. مرور روند فعالیت‌های مفهوم‌سازی و نظریه‌پردازی دربارهٔ جامعهٔ ایران؛

۲. ارزیابی انتقادی اقدام‌های انجام شده در این زمینه از سوی جامعه‌شناسان دانشگاهی و غیردانشگاهی؛

۳. جلب توجه اجتماع علمی جامعه‌شناسی در کشور به ضرورت توجه بیشتر به نظریه‌پردازی و مفهوم‌سازی دربارهٔ جامعهٔ ایران. اینک، چهارمین همایش از این رشته همایش‌ها سه سال پس از برگزاری همایش سوم (اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۵)، در ۲۸ و ۲۹ خردادماه ۱۳۹۸ برگزار شد. در این همایش برای نخستین بار با گردهمایی از رویهٔ مورد عمل در برخی همایش‌های بین‌المللی، رشتهٔ کار در محورهای اصلی تعریف شده برای این همایش، به دست داوطلبان فرهیخته‌ای که عمدتاً به گروه‌های آموزشی جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی دانشگاه‌های کشور و گروه‌های

علمی-تخصصی انجمن جامعه‌شناسی و سایر انجمن‌های علمی وابسته‌اند، سپرده شد تا حسب مورد، با سازمان‌دهی تیمی کارآموده و کارآمد، مدیریت نشست‌های این همایش را بر عهده گیرند.



س شناسی ملی

سلسله همایش‌های دوره‌ای کنکاش‌های مفهومی و نظری دربارهٔ جامعهٔ ایران و از جمله همایش چهارم که به موضوع انسجام و همبستگی اجتماعی اختصاص یافته، تمهیدی دانشگاهی و انجمنی برای برجسته‌سازی و نیروبخشی به فضای نهادی لازم برای مفهوم‌پردازی‌های مناسبی است که برای تعریف و توصیف واقعیت‌های اجتماعی در ایران مورد نیاز است و هدف از آن، تقویت و ترغیب فرایند نظریه‌پردازی برای شکل‌گیری جامعه‌شناسی ملی در کشور است. امیدواریم این همایش نیز نظیر همایش‌های قبلی بتواند دست کم بستر مناسبی را برای تبادل نتایج و دستاوردهای فعالیت مفهوم‌سازی و نظریه‌پردازی انجام شده در کشور و تجربه‌های صورت گرفته از سوی صاحب‌نظران اجتماعی و جامعه‌شناسان ایرانی در این زمینه‌ها فراهم سازد. به سخن دیگر، این همایش کوششی است به منظور ارزیابی فعالیت‌های صورت گرفته از سوی جامعه‌شناسان و اصحاب علوم اجتماعی در زمینهٔ ساختن و پرداختن مفاهیم لازم برای توصیف زندگی اجتماعی در ایران و همچنین معرفی و فهم تبیین‌هایی از وقایع و واقعیت‌های اجتماعی این جامعه که با الگویی جامعه‌شناسانه بازنمایی شده باشند. باور دست‌اندرکاران برگزاری این همایش این است که چنین بسترسازی‌هایی نه فقط به تقویت و استحکام اجتماع علمی جامعه‌شناسی در ایران و ایجاد کارآمدی کارکردی آن کمک می‌کند، بلکه تمهیدی ضروری برای پایه‌ریزی جامعه‌شناسی ملی است و می‌تواند به نحو مؤثری به ادغام جامعه‌شناسی ایرانی در جامعه‌شناسی جهانی بینجامد و نقش جامعه‌شناسان ایرانی را در فرایند اعتلای بیشتر آن تقویت کند.

ویژگی‌های عام و هم‌ویژگی‌های خاص مرتبط با هر جامعهٔ معین را در خود انعکاس دهند، و نیز با نظریه‌هایی که بر پایهٔ مفاهیم سازگار شده با وضعیت‌های اجتماعی معین شناخته شده‌اند، تعریف می‌شوند. کارکرد اصلی این نظریه‌ها آن است که جهان زندگی اجتماعی در هر جامعه‌ای را به مدد گزارش‌هایی توصیف و تبیین می‌کند که ضمن قرار داشتن در ورای آنچه به ظاهر می‌توان دید یا احصا کرد، هستی اجتماعی در آن جامعه را به صورتی جامعه‌شناسانه بازنمایی می‌کند. چنین تبیین‌هایی از واقعیت‌های زندگی اجتماعی، نظریهٔ جامعه‌شناختی دربارهٔ هر جامعه معینی را می‌سازند.

بنابراین نظریه‌های اجتماعی و جامعه‌شناختی دربارهٔ هر جامعهٔ معینی را صرفاً نمی‌توان مجموعهٔ گزاره‌های مرتبط و هم‌بسته‌ای تلقی کرد که دریافت‌های ما از جهان تجربی را به شیوه‌ای نظام‌مند سازمان می‌دهد. بلکه نظریهٔ اجتماعی بازگویی تبیینی از وضعیت خاص هستی اجتماعی در هر جامعهٔ معینی است که به مدد مفاهیمی که برآمده از زندگی تاریخی - اجتماعی جوامع‌اند و در فرایند زندگی روزمره و فعالیت‌های علمی موجود در جامعه ساخته شده و صیقل خورده‌اند، صورت‌بندی شده است. گرچه فضای فکری، فضای نهادی و فضای نقادی و اندیشه‌ورزی نهادی شده در هر جامعه‌ای در شکل‌گیری چنین گزارش‌هایی از وضعیت زندگی اجتماعی در جوامع، بسیار مهم و تعیین‌کننده‌اند، اما گسترش دامنهٔ پژوهش‌های تجربی در عرصه‌های متفاوت زندگی اجتماعی و استعدادهای پرورش یافتهٔ صاحب‌نظران خبیره و کارآزموده در زمینهٔ اندیشه‌ورزی دربارهٔ مسائل جامعه نیز در صورت‌بندی نظریه‌ها بسیار مؤثر است.